

KESSLER, VOJTĚCH – ŠRÁMEK, JOSEF:
TVÁŘE VÁLKY. VELKÁ VÁLKA 1914–1918 OČIMA
ČESKÝCH ÚČASTNÍKŮ (PRÁCE HISTORICKÉHO
ÚSTAVU AV ČR, V. V. I.. ŘADA B. DĚJINY VŠEDNÍHO
DNE I).

HISTORICKÝ ÚSTAV AV ČR, PRAHA 2020, 564 s.

ISBN 978-80-7286-354-9

Martin Barus

Různé vzpomínky a paměti vztahující se k 1. světové válce jsou součástí české historiografie již prakticky celé jedno století. Po legitimizujících legionářských příbězích, na něž se fakticky omezila prvorepubliková produkce tohoto žánru, následovala po roce 1945 takřka úplná proluka vydávání tohoto typu pramenů, která je postupně zaplňována v posledních třech desetiletích, s přirozeným vrcholem v době, kdy jsme si připomínali sté výročí Velké války, přičemž se zásadním způsobem rozšiřuje spektrum edičního zpracování různých pramenů (paměti, deníky, korespondence) i zachycených životních osudů. Tuto publikační úrodu *Tváře války* ve značné míře zúročují a svými podněty zároveň nutí k novému čtení těchto „známých“ pramenů i k objevování obdobných pramenů nových.

Autoři recenzované publikace, Vojtěch Kessler z Historického ústavu AV ČR a Josef Šrámek z Muzea východních Čech v Hradci Králové, nejsou vysloveně zakotvenými speciality na období 1. světové války, a pokud se věnovali válečným konfliktům a jejich historické paměti, neboť jejich badatelský zájem je značně širší, měli na zřeteli především 19. století. Jejich posun k problematice Velké války lze však vnímat jen pozitivně. Přínos autorů spočívá v celkovém pojetí jejich publikace, především její první části, v níž využívají vydané prameny osobní povahy (vzpomínky, paměti, deníky, korespondence) z českých zemí z období 1. světové války, a to jak z fronty, tak i ze zázemí, pro popsání „českého“ každodenního života za Velké války. Pro tento účel si autorská dvojice několik základních okruhů, jejichž zachycení se snaží v ego-dokumentech objevit a interpretovat. Vedle předpokládaných témat vojenského života (mobilizace, život v armádě, realita fronty, zranění a smrt) jsou čtenářům předloženy i oddíly zaměřené na psychiku ve válce, význam korespondence a „písmáctví“, dobovou roli žen a dětí či život v zázemí. Nejedná

se o pouhé za sebou poskládané citace z jednotlivých pramenů, Kessler se Šrámkem dobová svědectví pilně, a především smysluplně zařazují do rámců daných moderní, vesměs německojazyčnou, ale částečně i českou, historiografií zabývající se touto problematikou.

Popsaná část publikace by plně obstála i jako samostatný text, zde však představuje jen jakousi poučenou vstupní informaci, podle níž může čtenář lépe pochopit její gros, respektive snažit se jej sám interpretovat. Hlavní část publikace totiž představuje edice devíti dobových ego-dokumentů s patřičným úvodem, v němž se autoři snaží najít v těchto textech podobná (nikoliv však úmyslně stejná) témata jako na předcházejících stranách. Postup od obecného ke konkrétnějšímu je v tomto případě značnou výhodou, neboť činí jednotlivé editované vzpomínky čitelnější a nutí čtenáře (přinejmenším podvědomě) hledat v nich podobná tvrzení či situace, která ho zaujala již v předešlých kapitolách knihy.

Autorům se však především podařilo vybrat opravdu unikátní spektrum devíti dosud nevydaných pramenů, které se liší nejen svým autorstvím, ale také délkou, literárním pojetím či dobou uplynulou mezi prožitkem a jeho zapsáním. Tato skutečnost je dána především tím, že první z autorů je správcem Databáze dějin všedního dne Historického ústavu AV ČR, jejímuž vzniku, existenci a významu je věnována předmluva celé publikace z pera Milana Hlavačky. Tato sbírka různých ego-dokumentů sepsaných „běžnými“ lidmi se jistě v budoucnu stane (zvláště po její alespoň částečné digitalizaci) zdrojem odborného zájmu, recenzovaná monografie představuje první publikační výstup vzniklý na jejím základě a je tak prvním dílem přílehavě nazvané edice *Dějiny všedního dne*. V ní se tedy čtenář může postupně seznámit s vnímáním Velké války z pohledu obuvnického dělník z Rychnovska, sedláka z Hané, zedníka z pražské periferie, dekorativního malíře porcelánu z Plzeňska, poštovního úředníka z Plzně či strojního inženýra z Prahy. Jednotlivé *Tváře války* mají také odlišné válečné osudy – vedle vojáků, kteří strávili celou válku v rakouské uniformě, zde své příhody vypráví dva vojáci zajatí ruskou armádou (autoři záměrně upustili od zařazení „legionářského“ příběhu, neboť takovýchto textů je v daném žánru většina a zároveň představují poněkud svébytný útvar, jehož komparace s ostatními by nebyla snadná), dále sedlák, který neopustil svůj grunt a tvořil základ celého válečného hospodářství, a obdobně v zázemí nezbytný poštovní úředník. Čtenář poznává příběhy běžných frontových vojáků, stejně jako mobilizovaného, ale jinak relativně fronty vzdáleného vedoucího výstrojního skladu či vojáka, který nemalou část války strávil v různých špitálech a na rekonvalescenčních pobytech. Tento smělý mix byl pochopitelně záměrem – nutno přiznat, že

velmi zdařilým. Autoři pouze litují absence obdobného ženského pohledu na válku, k čemuž bych připojil také možné doplnění o text z pera českého Němce, byť je zřejmé, že dochovanost a přístupnost takovéhoho pramene je velmi problematická – tato poznámka ostatně není ani tak míněna jako výtka autorům ale spíše jako výzva pro další bádání.

Vojtěchu Kesslerovi a Josefu Šrámkovi se dále podařilo doplnit publikaci až překvapivě značným množstvím velmi kvalitních reprodukcí dobových fotografií a v menší míře i zdařilých dobových kolorovaných kreseb ze sbírek různých odborných institucí i soukromých archivů. Tento materiál je sice opravdu spíše ilustrativní (až na jednotliviny se nejedná o součást editovaných pramenů) ovšem v tomto nejlepším slova smyslu, neboť jeho umístění v textu zcela koresponduje s popisovanými skutečnostmi, které si tak lze opravdu živě představit.

Slabší stránku celé publikace naopak dle mého představuje samotné zpracování edice. Jednotlivé prameny jsou s ohledem na svůj kontext charakterizovány jen povrchně a v některých případech se autorům nepodařilo o jejich pisatelích dohledat prakticky žádné informace nad rámec toho, co o sobě sami sdělují. Tutěž neúplnost je nutné konstatovat v oblastech klasické vnější a vnitřní kritiky pramene, značně diskutabilní jsou i použitá ediční pravidla. Oproti tomu díky preciznímu ztotožnění drtivé většiny v pramenech zmiňovaných lokalit s jejich současnými názvy lze sledovat kroky tehdejších rakousko-uherských vojáků nejen v Přímoří, Tyrolsku či Uhrách, ale rovněž v natolik jazykově a státně proměnlivých oblastech jako jsou Halič, Bukovina či Bosna. V tomto ohledu je jen škoda, že pod počestlým označením „Krejbic“ (z německého Kreibitz) nepoznali autoři dnešní Chřibskou na Děčínsku.

Tyto formální výtky, mezi něž by se daly zařadit i dílčí nepřesnosti v poznámkovém aparátu a občasné překlepy, jsou však zásadním způsobem přebity mnoha již popsányými klady. Vedle unikátního výběru editovaných textů a přes značnou odbornost i velmi čitelného a kultivovaného písemného projevu ve vlastní autorské části publikace je třeba především vyzdvihnout, že autorům se povedlo jednak v obecné rovině přiblížit český prožitek Velké války v celé jeho šíři a dále „zalidnit“ českou představu o této době osudy jedinců, k nimž lze projektovat vlastní představy o předcích, kteří tuto dobu prožili.

Mgr. Martin Barus
Archiv
Biskupství litoměřické
Dómské náměstí 1/1
412 01 Litoměřice
Česká republika
e-mail: barus@dltn.cz